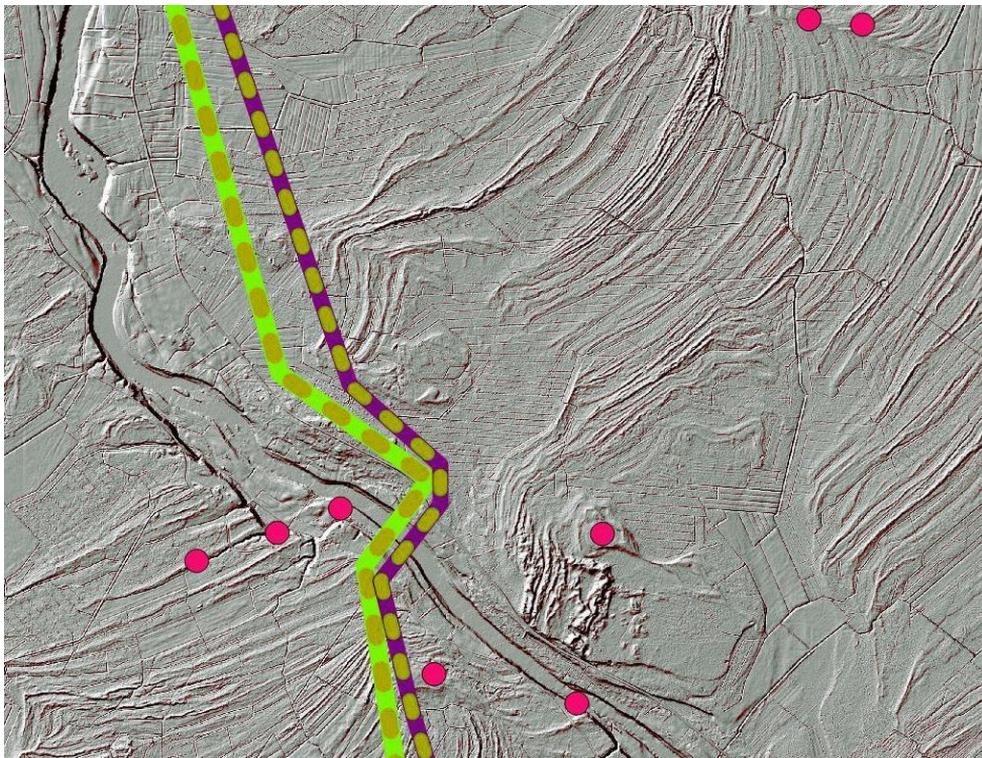

Siikajoki 2019

Siikajoenkylä – VT 8 sähkönsiirtolinjauksen 110kV arkeologinen inventointi

Jaana Itäpalo ja H.-P. Schulz 19.7.2019

KESKI-POHJANMAAN ARKEOLOGIAPALVELU

Tiivistelmä

Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu suoritti arkeologisen inventoinnin Siikajoenkylä - Ruuki 110 kV sähkönsiirron linjauksella välillä Siikajoenkylän Ala-Patokoski ja VT:n 8 ylitys Hevoskankaan kohdalla. On esitetty kolme vaihtoehtoa: 1 (ilman tunnus), 2 VEA, 3 VEB1 joiden pituus on välillä 14,3 – 14,7 km, vaihtoehtojen yhteenlaskettu pituus on 31,2 km.

Työn tilaajat ovat Elenia ja Ramboll Finland Oy. Maastotyön tekivät FM Jaana Itäpalo ja FM/MA Hans-Peter Schulz 19.5.-20.5.2019 ja 6.7. 2019, yhteensä 3,5 henkilötyöpäivää.

Linjan lähellä ($\pm$ 100 m:n käytävä) ei ole tunnettuja muinaisjäännöksiä lukuun ottamatta kuoppakohde Jaakkolankangas (tunnus 1000016966), joka sijaitsee linjauksesta VEA 60 – 300 m etäisyydellä. Lisäksi on 300 – 500 m etäisyydellä toinen merkittävä esihistoriallinen kuoppakohde (Papinkangas, tunnus 748010001). Inventoinnissa 2019 ei löydetty uusia muinaisjäännös- tai kulttuuriperintökohteita.

Hankkeen toteutuksella ei olisi vaikutusta muinaisjäännös- tai kulttuuriperintökohteisiin.

Sisällysluettelo

S.

1. Perustiedot.....	2
2. Lähtökohdat ja menetelmät.....	4
2.1. Esiselvitys.....	4
2.2. Maastoinventointimenetelmä.....	4
3. Geologia, topografia ja maisema.....	8
3.1. Valokuvat ja maastokuvaukset.....	10
4. Alueen maankäytön historiaa	15
5. Tulokset.....	18
8. Aineistoluettelo.....	18

1. Perustiedot

Inventointialue: 110 kV voimalinja Siikajoenkylä – VT 8; kokonaispituus 14,3 km

Tilaajat: Elenia ja Ramboll Finland Oy

Hankeomistaja: Elenia Oy

Inventoinnin laji: osainventointi

Kenttätyöaika: 19.5.-20.5.2019, 6.7.2019 3,5 henkilötyöpäivää

Karttanumerot: TM35-lehtijako, R4143R, R4144R (mk 1:20000)
vanha yleislehtijako, 2441 12, 2442 10, 2443 03 (mk 1:20000)

Korkeus: n. 14 - 45 m mpy

Koordinaattijärjestelmä: ETRS-TM35 FIN -tasokoordinaatisto

Kopio raportista: Museoviraston arkisto (digitaalinen ja paperikopio), Pohjois-Pohjanmaan museo (digitaalinen kopio)

Inventointilöydöt: -

Aiemmat löydöt: ei löytöjä linjan vaikutusalueelta

Aiemmat tutkimukset: voimalinjan alue ja lähiseutu

1976 Liisa Erä-Esko ja Paula Purhonen inventointi (Ala-Haho, Kerttulan entinen metsä)

1977 Aulis Forss tarkastus (Kärnä)

1979 Paula Purhonen tarkastus (Kärnä)

1983 Aulis Forss kaivaus (Papinkangas)

1986 Aulis Forss kaivaus (Papinkangas)

1997 Mika Sarkkinen inventointi (Ala-Haho, Jyljänpangas, Jyljänpangas W, Kerttulan entinen metsä, Kärnä, Papinkangas, Vääräkangas)

2010 Samin Villjanmaa inventointi (Ala-Haho, Aittakangas, Jaakkolankangas, Kärnä, Papinkangas)

2011 Timo Jussila, Tapani Rostedt, Timo Sepänmaa inventointi (Sysihoppula 1)

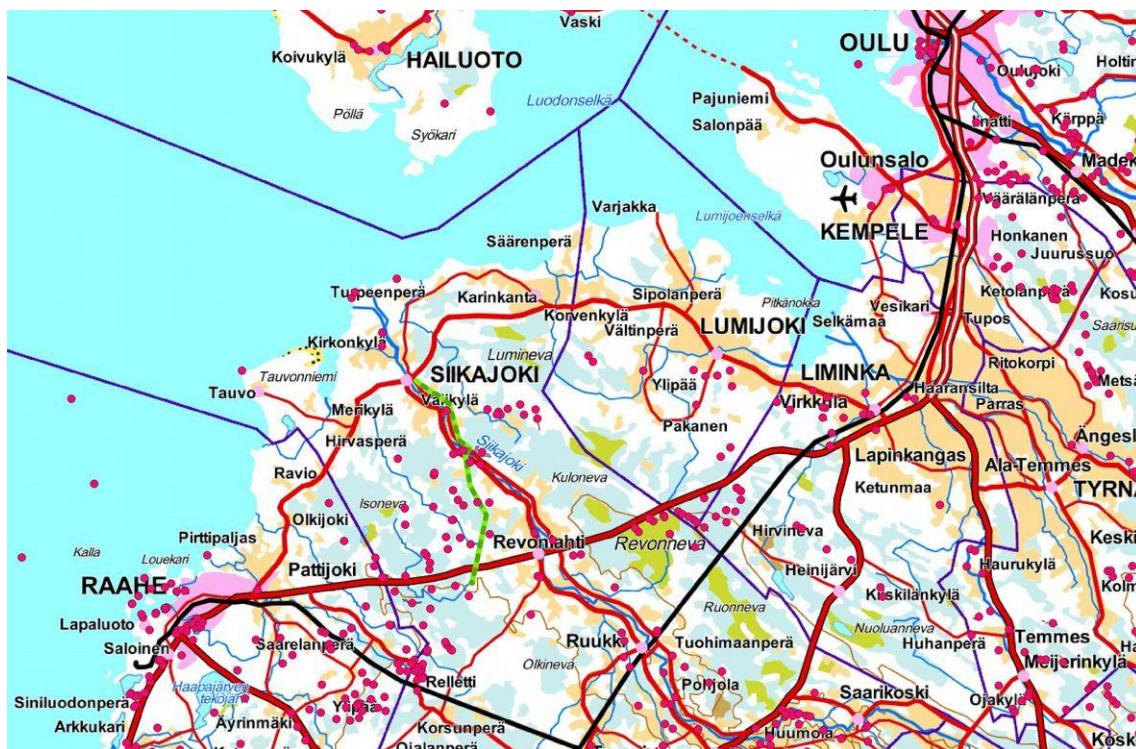
2011 Timo Jussila, Timo Sepänmaa inventointi (Sysihoppula 2)

2011 Tapani Rostedt, Timo Sepänmaa inventointi (Sysihoppula 3-4)

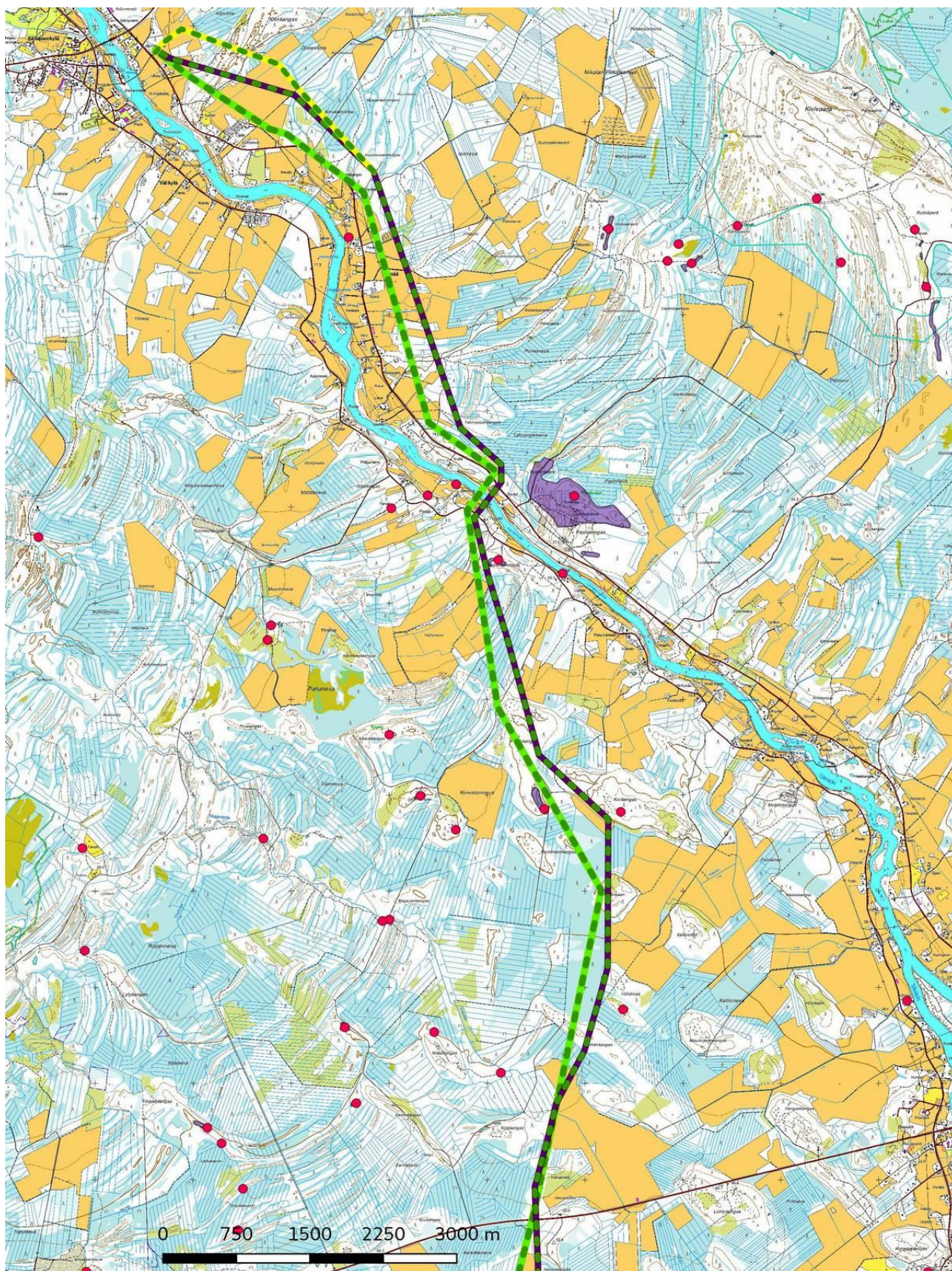
2012 Jaana Itäpalo; Isonen ja Vartinojan tuulivoimapuistojen ja voimalinja Isonen-Vartinoja arkeologinen inventointi

2015 Jaana Itäpalo, Hans-Peter Schulz; Isonen II tuulivoimapuiston arkeologinen inventointi

2015 Hans-Peter Schulz Isonen tuulipuiston arkeologinen lisäselvitys

Kartta 1. Sijaintikartta. Voimajohdon linjaus merkitty vihreällä katkoviivalla. Maanmittauslaitoksen maastokarttarasteri 1:500 000, 5/2019.

Kartta 2. Yleiskartta. Voimajohdon linjaus VE1 merkitty vihreällä katkoviivalla, 2 VEA violetti - vihreällä katkoviivalla ja 3 VEB 1 kelta – vihreällä katkoviivalla, mj-rekisteriin merkityt arkeologiset kohteet punaisena pisteenä. Aluerajaukset violetina. Taustakartta Maanmittauslaitoksen peruskarttarasteri 1:50 000, 5/2019.

2. Lähtökohdat ja menetelmät

Siikajokilaaksoon Siikajoenkylän Ala-Patokoskelta Ruukin Jussinkankaan sähköasemalle suunnitellaan 110 kV ilmajohtoa, kokonaispituudeltaan 24,5 km Siikajoenkylä - Ruuki 110 kV sähkönsiirron linjauksella välillä Siikajoenkylän Ala-Patokoski ja VT:n 8 ylitys Hevoskankaan kohdalla.

VT 8:n pohjoispuolella on esitetty kolme vaihtoehtoa: 1 (ilman tunnus), 2 VEA, 3 VEB1 joiden pituus on välillä 14,3 – 14,7 km, vaihtoehtojen yhteenlaskettu pituus on 31,2 km.. Museoviranomaisten kannan mukaan valtatie 8 eteläpuolisella linjauksella Ruukkiin asti ei ole tarvetta suorittaa arkeologista inventointia. Sähkölinjavaihtoehtojen alueelta (+ 100 m:n käytävä) ei ole tunnettuja muinaisjäännöksiä lukuun ottamatta kuoppakohde Jaakkolankangas (tunnus 1000016966), joka sijaitse linjauksesta VEA 60 – 300 m etäisyydellä. Lisäksi on 300 – 500 m etäisyydellä toinen merkittävä esihistoriallinen kuoppakohde (Papinkangas, tunnus 748010001). Inventoinnissa 2019 ei löydetty uusia muinaisjäännös- tai kulttuuriperintökohteita. Varsinkin pohjamoreenialue joen länsipuolella ei ole ollut sijaintinsa ja maaperänsä takia kovin otollinen esihistoriallisella tai historiallisella asutukselle.

2.1. Esiselvitys

Arkeologisen potentiaalin arviointi perustui eri aineistoihin, joiden avulla asemoitiin nykyiselle karttapohjalle tunnetut ja mahdolliset uudet muinaisjäännökset sekä muut ihmisen aikaansaamat pois käytöstä jääneet rakenteet ja niiden sijainnille sopivia maaston kohtia. Keskeisiä aineistoja ovat GTK:n kallio- ja maaperäkartat, Maanmittauslaitoksen ortoilmakuvat, korkeusmalli sekä laserkeilausaineisto ja Museoviraston arkeologisista kohteista ylläpitämä digitaalinen tietokanta. Kirjallisuuden ja vanhimman karttamateriaalin avulla on pyritty selvittämään alueella sijaitsevat pois käytöstä jääneet yli 100 vuotta vanhat asutus- ja elinkeinohistorialliset kohteet. Vanhimmat tarkemmat aluetta esittävät kartat ovat 1750-60-luvuilla laadittuja isonjaon karttoja ja 1840-luvun pitäjänkarttoja.

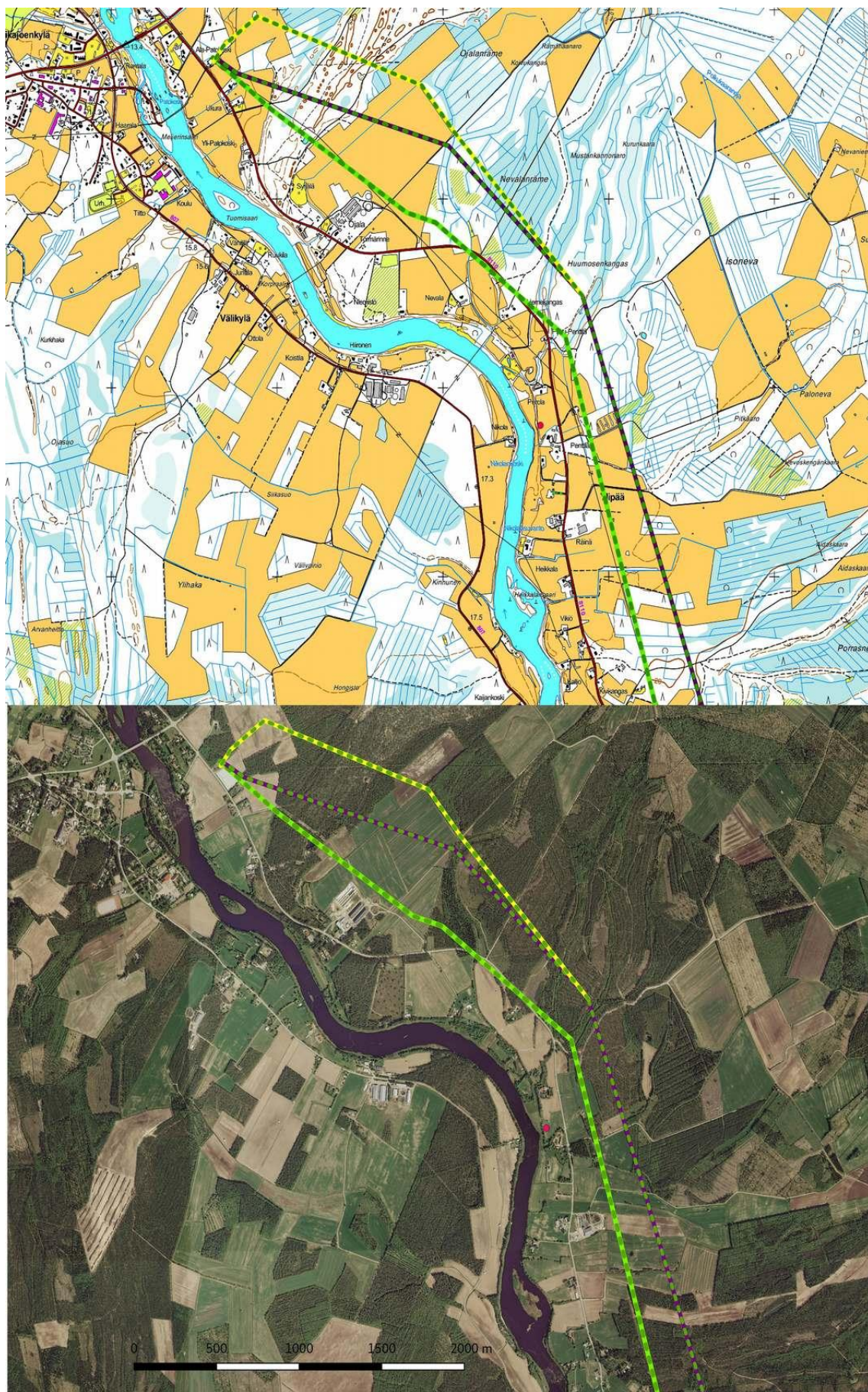
2.2. Maastoinventointimenetelmät

Maaperästä johtuen alue tarkastettiin pääosiin pintahavainnoimalla, hiekkaisilla alueilla tehtiin koekuoppia ja lapionpistoja, joitakin kohteita myös kairattiin. Laajat alueet kasvavat hakkuiden jälkeen tiheää taimikkoa ja ne ovat muokattuja, joten vähäisen muinaisjäännöspotentiaalin vuoksi tällaiset alueet jätettiin useimmiten tarkemmin katsomatta samoin kuin mätät tasaiset rämeet. Linjaus tarkastettiin kuivilla kankailla noin 100 – 200 m:n leveydeltä.

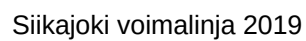
Työssä käytettiin Glassnos- ja EGNOS-yhteensopivaa paikanninta Garmin GPSmap 62s ja 64 sekä Huawei T3-tablettitietokonetta, QGIS 2.18 -ohjelmaa paikkatietohallintaan ja GrassGIS 7.2 -ohjelmaa terrain-analyyysiin. Inventoidut alueet on merkitty kartalle 5 sivulla 9.

Kartat 3 a – c. Yleiskartat ja ortokuvat mk n. 1:15 000 – 1:25 000. Maanmittauslaitoksen peruskarttarasteri 1:20 000, 5/2019 ja Maanmittauslaitoksen ortokuvat 5/2019. >wms-server
<http://tiles.kartat.kapsi.fi/ortokuva?>

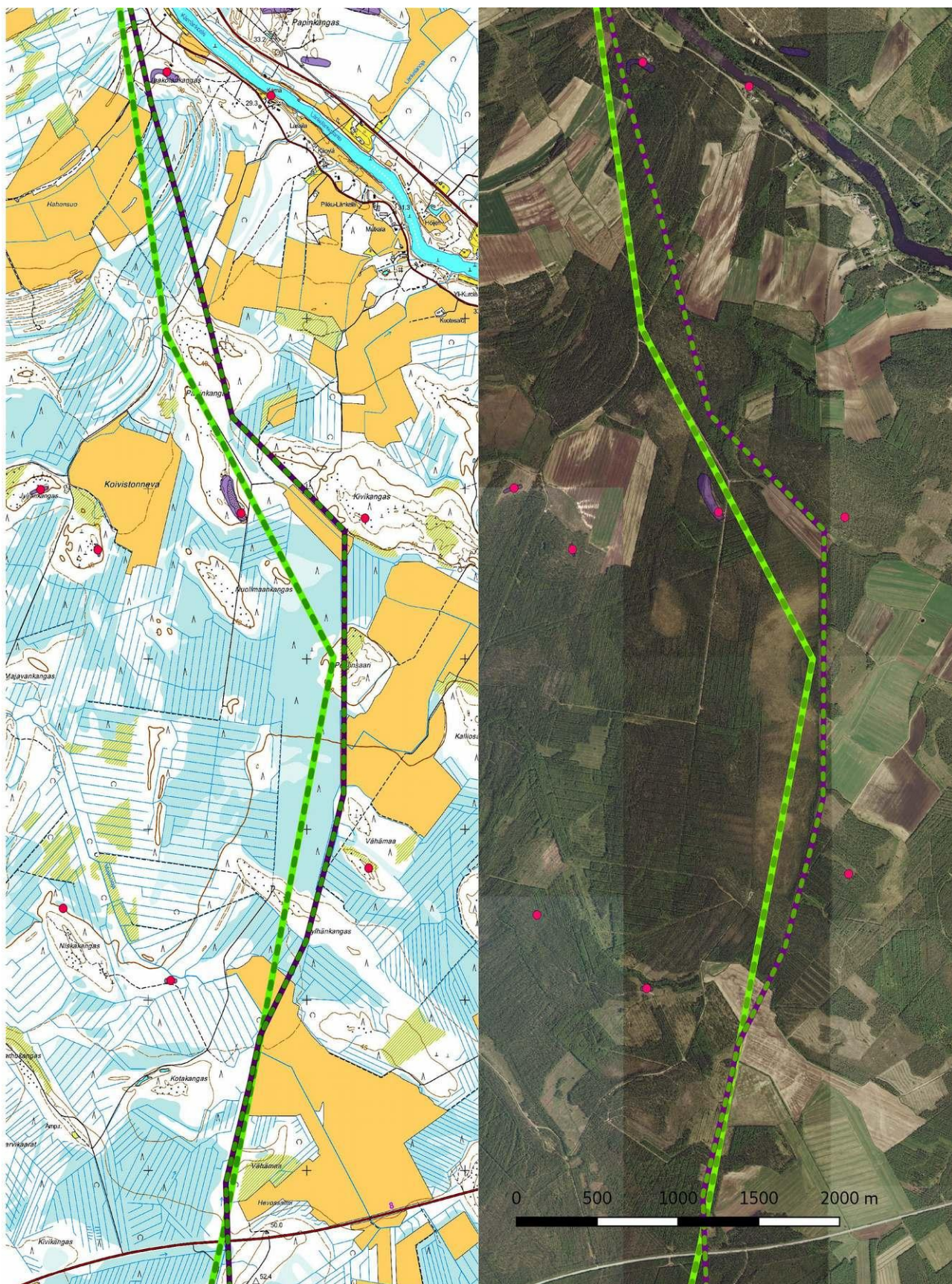
Karttaselitykset Suunniteltu voimalinja vaihtoehto 1 vihreänä katkoviivana, 2 VEA violetti - vihreä katkoviiva ja 3 VEB 1 keltainen – vihreä katkoviiva; mj-rekisteriin merkityt kohteet punaisena pisteenä, aluerajaukset vaaleanpunaisena.

Kartta 3 a. Osa 1, Keskikylä Ala-Patokoski – Ylipää.

Kartta 3 b. Osa 2, Ylikylä – Papinkangas eteläinen.

Kartta 3 c. Osa 3 Papinkangas eteläinen – VT 8.

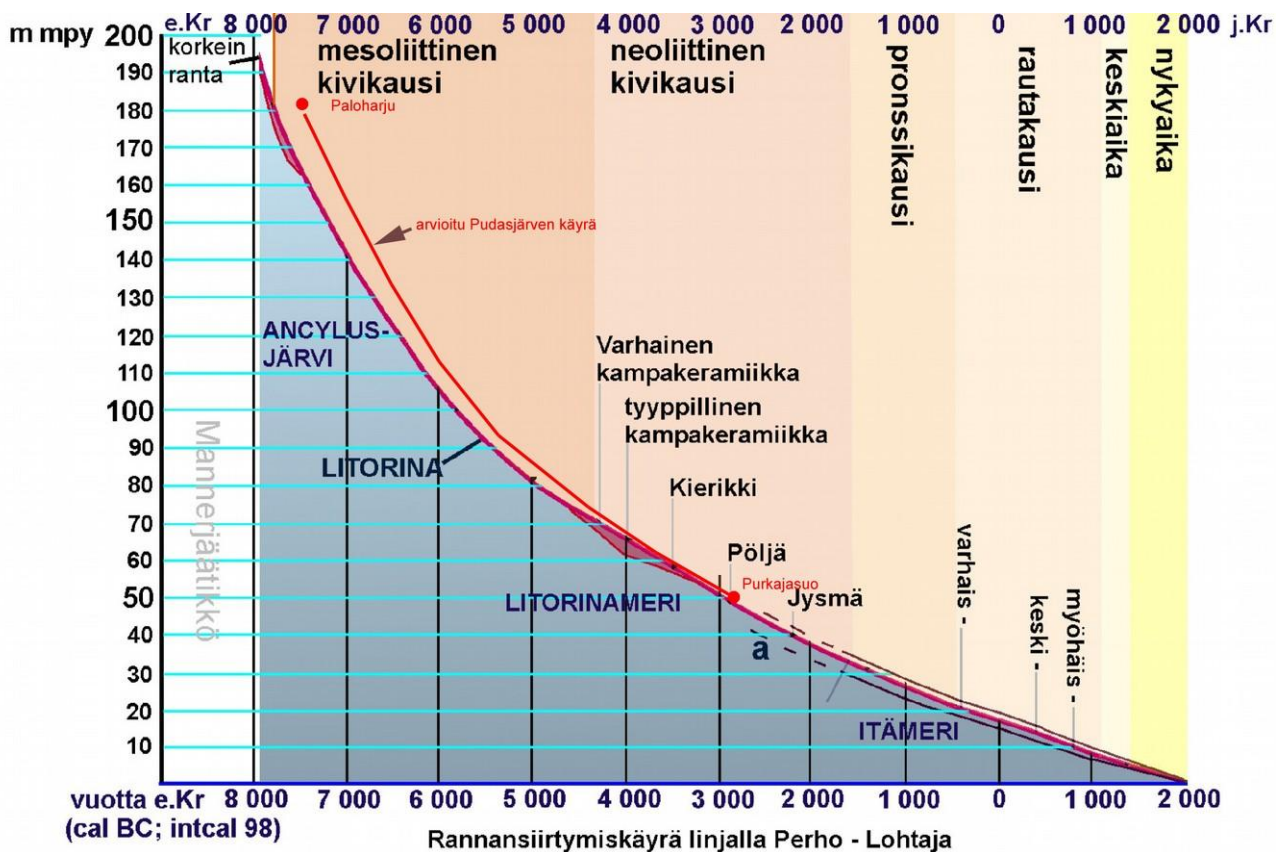

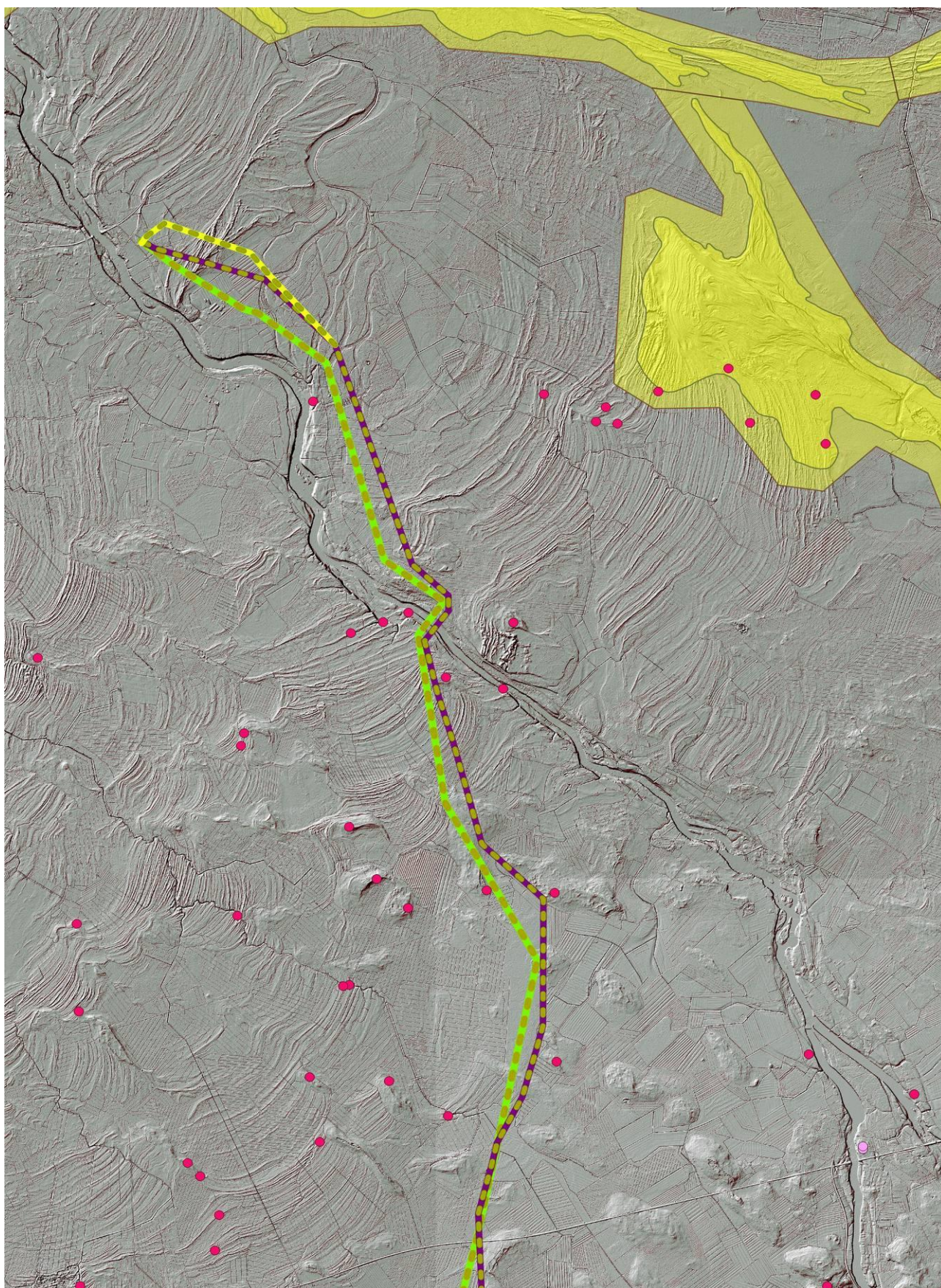
3. Geologia, topografia ja maisema

Suunniteltu linjaus kulkee pääosin jokilaaksossa aivan Siikajoen koillispuolella. Kärnäkosken kohdalla linjaus ylittää joen ja kääntyy etelään jatkuen pääosin pohjamoreenialueella valtatielle 8 saakka.

Jokilaaksossa ja sen lähialueilla on laajat jokikerrostumat, jotka koostuvat pääosin hienojakoisista sedimenteistä. Muinaisessa merenrantavaiheessa noin 4000 – 1300 vuotta sitten syntyi Siikajoen alajuoksulle jokisuun kohdalle laajat hiekkaiset rantavallikentät, joista näkyy hyvin (kartta 4 sivulla 9) jokisuun siirtyminen luoteeseen. Maankohoamisen nopeus oli tuolloin noin 2 – 4 cm/vuosi. Hankealueen pohjoispuolella on laajempi harjualue, joka kuuluu Liminka -Lumijoki – Siikajoki harjujaksoon. Jokisedimenttikerrostumien koillis- ja lounaispuolella on pääasiassa hyvin kivistä pohja- tai kumpumoreenia, korkeampien harjanteiden välit ovat soistuneet. Korkeuserot ovat alle 5 m / 100 m. Kuivat kankaat ovat miltei kokonaan metsätalouskäytössä ja soistuneet alueet ojitettuja.

Peltoviljelyalueet seuraavat melko tiivistä jokivartta, kauempana on pääosin turvemaille raivattua heinäpeltoa. Maatalousasutus on levinnyt Kirkonkylästä koko Siikajokivartta pitkin ainakin Ruukkiin asti. Jokirantametsiä on enää harvassa.

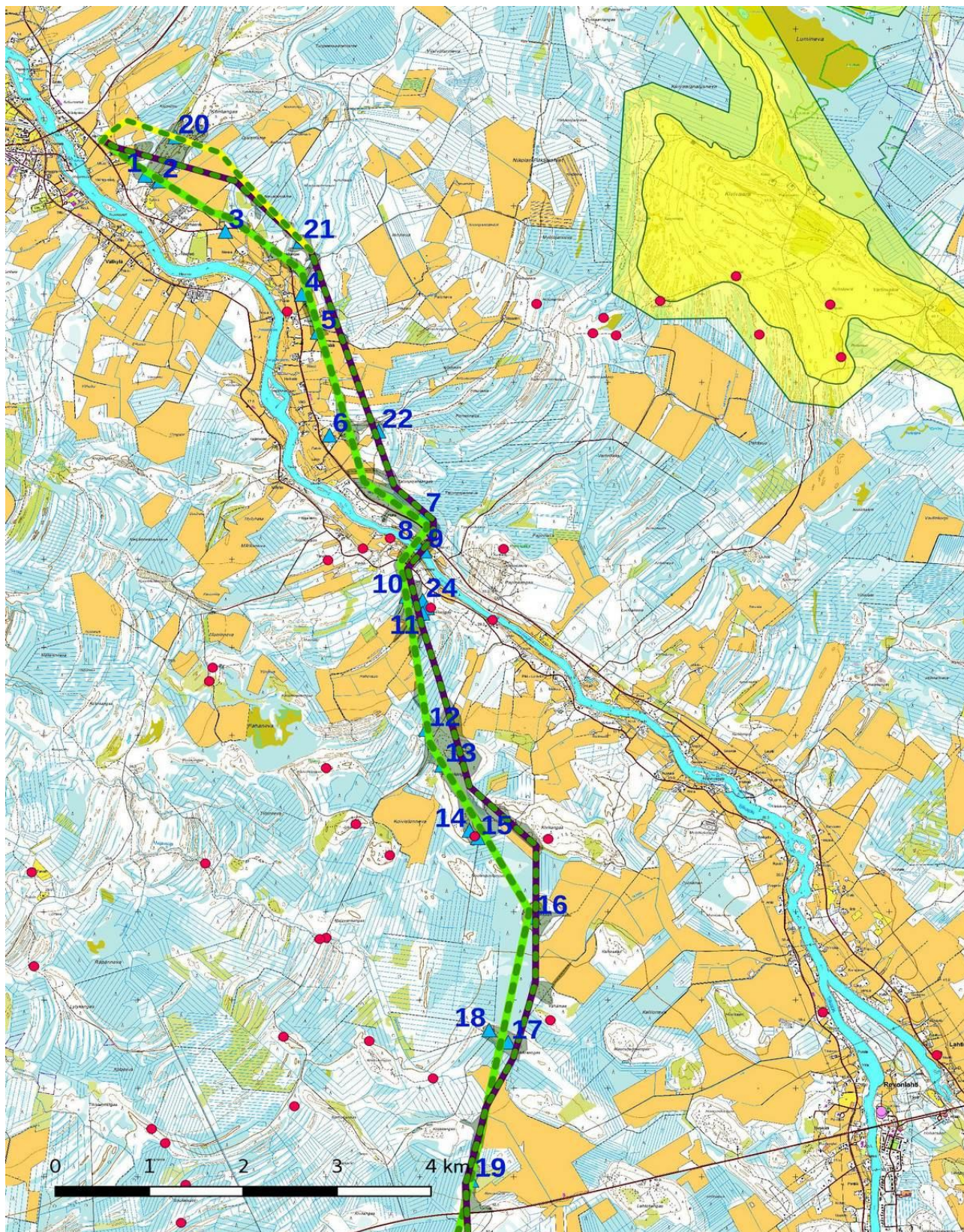

Kartta 4. Lidar-aineistoon perustuva korkokuva 2 m DEM. Voimajohdon linjaukset eri värisinä katkoviivana. Harjujakso keltaisena. Mj-rekisteriin merkityt kohteet punaisena pisteenä. Maanmittauslaitoksen laserkeilausaineisto, karttapohja 1:20 000, 5/2019.

3.1. Valokuvat ja maastokuvaukset

Kartta 5. Inventoidut alueet vaaleanvihreänä ja kuvauspisteet 1-24 (turkoosi kolmio), mj-rekisteriin merkityt kohteet punaisena pisteenä, aluerajaukset vaaleanpunaisena. Maanmittauslaitoksen peruskartta-rasteri 1: 50 000, 5/2019.

Kuva 1. Linjaus Kitinkankaan eteläosassa. Pienehkö rantavallialue, kuvattu koilliseen.

Kuva 2. Ojalan heinäpeltoja kuvattu Kitinkankaalta kaakkoon.

Kuva 3. Nevalan heinäpeltoja kuvattu itään.

Kuva 4. Penttilän taloryhmää kuvattu lounaaseen.

Kuva 5. Linjaus Ylipäässä.

6. Heinäpaaleja Kivikankaan pohjoispuolella.

Kuva 7. Soraharjanne Kärnäkosken koillispuolella.

Kuva 8. Voimajohtolinjauksen ylityspaikan kaakkoispuolta kuvattu lounaaseen.

Kuva 9. Kärnäkosken alaosa kuvattu luoteeseen.

Kuva 10. Jaakkolankankaan länsipuolella oleva hiekkadyynialue oli avohakattu ja muokattu.

Kuva 11. Jaakkolankankaan pyyntikuoppa-alue voimajohtolinjauksen itäpuolella.

Kuva 12. Linjausta Papinkankaan luoteispuolella.

Kuva 13. Linjaus metsätien kohdalla Papinkankaan lounaispuolella.

Kuva 14 Papinkankaan eteläpäässä oleva laaja sora-kuoppa.

Kuva 15. Tuhoutunut kivikautinen asuinpaikka ('Papinkangas eteläinen') sora kuopan eteläpäässä.

Kuva 16. Linjaus Pentinsaaren kohdalla.

Jylhänkankaan kaakkoisosaa linjauksen kohdalla on laajalti avohakattu ja muokattu,

Kuva 18. Nuorta kasvatusmetsää Jylhänkankaan luoteisosassa, pinta muokattua.

Kuva 19. Linjaus Vähämaan kohdalla, kuvattu pohjoiseen.

Kuva 20. Linjaus VEA ja VEB1 Kitinkankaalla.

Kuva 21. Linjaus VEA Huumosenkankaalla, kuvattu eteläkaakkoon.

Kuva 22. Linjaus VEA Pitkänkaaran eteläkärjessä. Kuvattu eteläkaakkoon.

Kuva 23. Jaakkolankangas. Lähimmät pyyntikuopat linjauksesta 55 m itään.

Kuva 24. Linjaus VEA Jaakkolankankaan länsiosassa kuvattu etelään.

4. Alueen maankäytön historiaa

Esihistoriallinen aika

Mannerjäätikö vetäytyi seudulta noin 10 500 vuotta sitten. Tuolloin Itämeren altaassa lainehtinut Ancyclusjärvi peitti alussa hankealueen kokonaan. Ensimmäiset saaret, alueen eteläosassa sijaitsevat nykyiset Jylhänkangas, Maunuksenkangas ja Pentinsaari nousivat noin 4 800 vuotta sitten silloisesta Litorinamerestä. Maaperänsä ja topografiansa puolesta alue ei ole ollut otollista esihistorialle asutukselle – kivikautiset irtolöydöt kielivät kuitenkin siitä, että ihminen on liikkunut varsinkin jokilaaksossa. Joitakin pienialaisia asuinpaikkoja ajoittuu korkeuden perusteella kivikauden loppujaksoon aikaan noin 4 000 vuotta sitten. Jakson asutus oli jo varmasti runsaampaa, mutta hiekkadyynikentät ovat peittäneet mahdolliset rannansidonnaiset asuinpaikat.

Papinkankaan ja Jaakkolankankaan hiekkadyynikenttien laajat pyyntikuoppajärjestelmät ajoittuvat pronssikauden loppuvaiheeseen noin 3000 – 2500 vuotta sitten. Kärnän kohteesta on löytynyt Pohjois-Suomessa harvinaiset merovingiaikaan ajoittuvat (n. 550-800 jKr.) keihäänkärki ja puukko, jotka voivat ajoittua ajanlaskun alun taitteesta aina rautakauden loppupuolelle (n. 1-1150/1300 jKr.).¹

Esihistoriallisen jakson loppuvaiheeseen ajoittuu myös Siikajoen keskustasta vuonna 2011 tehty harvinainen löytö. Rekisteriportaalin kohteesta Rutelo löytyi sarja rautakautisia esineitä. Esineet löysi arkeologian harrastaja. Löydöt ovat pronssiset rullapäinen hevosenkenkäsolki, riipus ja veitsentupen muotoinen neulakotelo sekä tulusrauta. Oulun yliopiston koetutkimuksissa syksyllä 2011 paikalta löytyi 2 hevosenkenkäsolkea, 2 palaa piitä sekä palanutta savea. Vuoden 2012 maaliskuun tutkimustilanteen mukaan kyseessä olisi lyhytaikainen asuinpaikka, joka ajoittuisi 9 00–1200-luvuille jKr. (kaivausraportti Jari-Matti Kuusela, Siikajoki Rutelo. Rautakautisen löytöpaikan koekaivaus syksyllä 2011. Maaliskuu 2012. Oulun yliopisto, Arkeologia).

Historiallinen aika

Kiinteä maatalousasutus levisi rannikkovyöhykkeelle todennäköisesti 1200-luvulla. Kohdealueella Siikajoki-varren vanhin lähteissä mainittu asutus on syntynyt viimeistään 1500-luvun lopussa. Jokivarsi on potentiaalista löytää hyvinkin vanhoja asutus- ja elinkeinohistoriallisia jääniteitä. Alueen isojakokartat ovat vuosilta 1759-1765 ja pitäjänkartat vuodelta 1846 (ks. sivut 15-16).

Siikajoella käytiin yksi Suomen sodan suurimmista taisteluista 18.4.1808. Varsinaisen taistelun tapahtumapaikka oli kirkonkylän eteläpuolella, mutta joukot ovat liikkuneet laajalla alueella. Suomen pääarmeijan vahvuus oli 6300 miestä, Venäläisillä oli n. 2000 miehen joukko-osastot.²

1 Aulis Forss, Siikajokilaakson esihistorian vuosituhanneet. Siikajokilaakson historia I. 1996. S. 55. 8 Ibidem. S. 50-51.

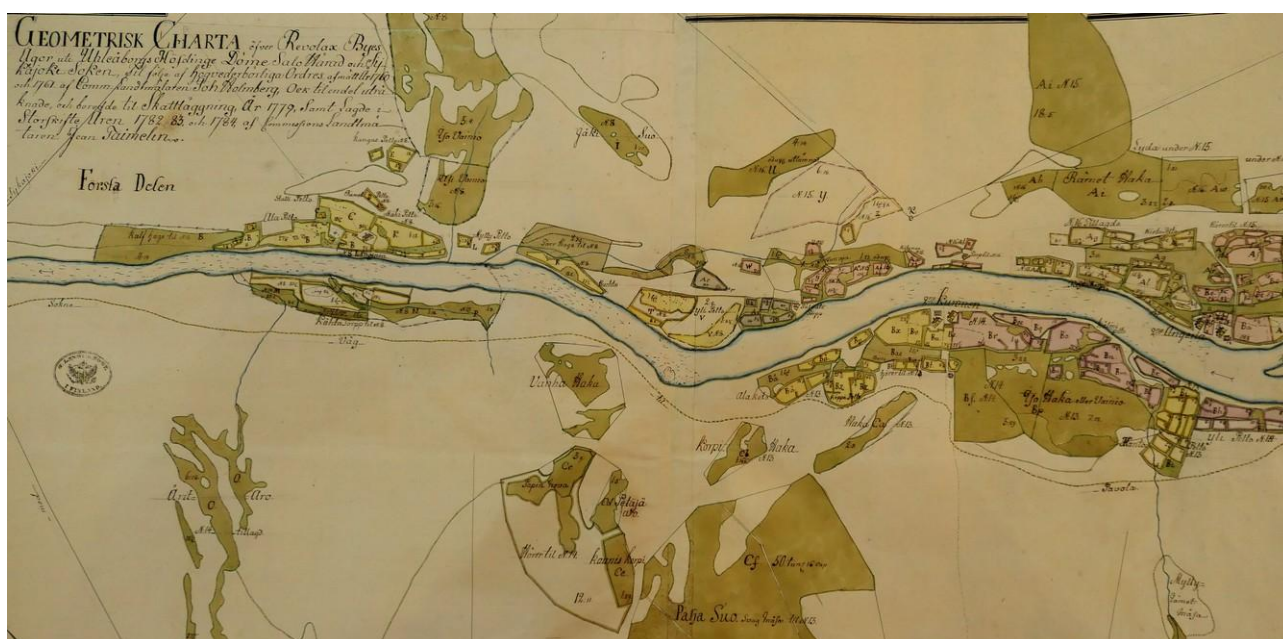
2 Mauno Hiltunen, Siikajokilaakso keskiajalta vuoteen 1860. Siikajokilaakson historia 1996. S. 90-91 ja kartta sivulla 116. Lappalainen Jussi T., Wolke Lars Ericson ja Pylkkänen Ali, Suomen sodan historia 1808-1809. 2008. S. 60 ja 65 sekä Hiltunen. S.723-727

Ote vuoden 1846 pitäjänkartasta Siikajoenkylän kohdalta.

Isojakokartta Ylipää, J. Taimelin 1765.

Isojakokartta Ylipää, eteläosa, J. Taimelin 1765.

5. Tulokset

Sähkölinjavaihtoehtojen alueelta (+ 100 m:n käytävä) ei ole tunnettuja muinaisjäännöksiä lukuun ottamatta kuoppakohde Jaakkolankangas (tunnus 1000016966), joka sijaitse linjauksesta VEA 60 m – 300 m etäisyydellä, sekä tuhoutunutta kohdetta Papinkangas eteläinen (tunnus 748010018). Lisäksi on 300 – 500 m etäisyydellä toinen merkittävä esihistoriallinen kuoppakohde (Papinkangas, tunnus 748010001). Inventoinnissa 2019 ei löydetty uusia muinaisjäännös- tai kulttuuriperintökohteita.

Hankkeen toteutuksella ei olisi vaikutusta muinaisjäännös- tai kulttuuriperintökohteisiin.

Lestijärvellä 19.7.2019

Jaana Itäpalo

Hans-Peter Schulz

6. Aineistoluettelo

Kirjallisuus:

Forss Aulis, Siikajokilaakson esihistorian vuosituhanneet. Siikajokilaakson historia I. 1996.
Hiltunen Mauno, Siikajokilaakso keskiajalta vuoteen 1860. Siikajokilaakson historia I. 1996.
Lappalainen Jussi T., Wolke Lars Ericson ja Pylkkänen Ali, Suomen sodan historia 1808-1809. 2008.
Maiseman Muisti. Valtakunnallisesti merkittävät muinaisjäännökset. Museovirasto 2001.

Kansallisaristo, Uudistuskartat ja -asiakirjat:

Oulun lääni; Siikajoki

F15:1/1-64 Siikajoki; Ägokarta med beskrivning över Siikajoki, Ylipää, Merikylä och Karinkanta byars åker och äng omfattande även utby byars en del ägor. (1759-1765) Borgström, O.; Taimelin, J.

F11:2/1-8 Siikajoki; Protokoll och beskrivning över åker och äng underlydande hemmanen N:o 1-34 i denna by, N:o 1-14 och 16-22 i Ylipää by, N:o 1-8 i Merikylä by och N:o 1-3 i Karinkanta by (1786-1786) Taimelin, J.

Digitaalinen aineisto:

Arkistolaitoksen digitaaliarkisto, pitäjänkartat,
<http://digi.narc.fi/digi/dosearch.ka?new=1&haku=Siikajoki>

Geologian tutkimuskeskus, <http://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>
<http://hakku.gtk.fi/fi/locations/search>

Vanha kartta, <https://expo.oscapps.jyu.fi/s/vanhakartta/page/etusivu>

Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu, <https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>

Maanmittauslaitos, <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Museovirasto: Kulttuuriympäristön palveluikkuna, muinaisjäännösrekisteri ja kulttuuriympäristön tutkimusraportit arkeologia,
<http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx>